

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ.
ΕΤΗΣΙΑ.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ.

ΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ.

Παρά τους Κ. Κ. Διδασκάλους
και τους επιτάταις των Τα
χυδρομείων εν τη ημεδαπή
Εν δὲ τῇ ἀλλοδαπῇ παρα τοῦ
Κ. Κ. Ἑλληνικ. Πριζένου:
και τοὺς ἰδιαιτέρως ἐπιτρο-
ποις τοῦ ἐκδοτοῦ.

Διὰ τὸ ἰσωτερικὸν φρ. 12.
Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν * 15.

Συντάσσεται ὑπὸ Δ. Παναζῆ
και ἐκδίδεται εὐθὺν αὐτοῦ, και
διὰ τοῦ ἰδίου ἐνεργεῖται πᾶσα
δοσολογία αὐτῆν ἀφορῶσα.
Τιμὴ καταχωρήσεως ἀγγε-
λιῶν λεπτ. 15 ἡ στίχος.

Οὐχ οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντες εἰσι σπουδαῖοι.
(ΑΡΙΣΤΙΠΠΟΣ).

* ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδο-
μάδος.

Ἀθήνησι, τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1854.

Περὶ λέσχων.

Λέσχη ὠνομάζετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, μάλιστα δὲ τοῖς Ἴ-
ωσιν, οἷς ἰδιάζουσα ὑπῆρχεν ἡ λέξις, τὸ παρ' ὑμῖν λεγόμενον
συμβούλιον ἢ συναναστροφή και ὁ τόπος ἐνθα ταῦτα ἐγίνοντο.
Συχνὰ μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο
τόποι δημοσίως συγκαζόμενοι και πρὸς τοῦτο ἐν ταῖς διαφο-
ροις ἑλληνισι πόλεσιν ὠρισμένοι, και ἐτι ἄλλοι εἰς οὓς ἐφοί-
των οἱ ἐν ὀκνηρίᾳ και βραθυμίᾳ διάγοντες, ἐφ' ᾧ ἐδόθη τοῖς
τοιούτοις τόποις εἰδικῶς τὸ ὄνομα τοῦτο. Ὡς λέσχη ἐχρησί-
μενε τοῖς σχολάζουσιν ἢ ἀγορὰ και αἰ στοαὶ αὐτῆς, τὰ γυ-
μνάσια, και τὰ ἐργαστήρια τῶν διαφόρων τεχνιτῶν και χρη-
ματιστῶν, ἰδίως δὲ τῶν χαλκῶν, εἰς ἃ προσεφοίτων μάλιστα
ἐν ὠρᾷ χειμῶνος ἐνεκα τῆς ἐν αὐτοῖς θερμότητος, και εἰς ἃ
κατέφευγον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ πτωχοὶ ἐν καιρῷ νυκτός.
Εἰς τὴν Ὀδύσειαν τοῦ Ὀμήρου, (Σ. 327. κ.λ.) ἀναγινώσκο-
μεν τὰ ἐξῆς

Ξεῖνε τάλαν, σύγε τις φρένας ἐκπεπεταγμένους ἐσοὶ
οὐδ' ἐθέλεις εὔδειν, χαλκήτιον εἰς δόμον ἐλθῶν,
ἧς που εἰς λέσχην.

(Ἴδε και Ἡσιόδ. ἔργ. 491, 499.)

Ἐν τοῖς χωρίοις ἐκεῖνοις ἐνθα ἀρχαιότατα εὔρηται μνημο-
νευόμενον τὸ ὄνομα φαίνεται ἀποδιδόμενον εἰς τόπους ἄλλους
ἢ τὰ τῶν χαλκῶν ἐργαστήρια, εἰς ἃ ὁμοῦς ἐσύχναζον πολλοὶ
παρομοίως ὡς και εἰς τὰς λέσχας. Ἐκ τῶν διαφορῶν δὲ γραμ-
ματικῶν ἐξάγεται ὅτι ὑπῆρχον ἐν ταῖς ἑλληνισι πόλεσι πολ-
λαὶ τοιαῦται μικραὶ οἰκοδομαὶ ἢ στοαὶ, λέσχαι καλούμεναι,
περιέχουσαι δὲ καθίσματα και ἐκτεθειμέναι πρὸς ἥλιον οὔσαι,
εἰς ἃς συνήρχοντο χάριν συνδιαλέξεως οἱ σχολῶν ἄγοντες,
χάριν δὲ θερμάνσεως και σκέπης οἱ μὴ ἔχοντες ποῦ τὴν κε-
φαλὴν κλῖναι πτωχοί. Τοιαῦται ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις μόνον
360 (Εὐστάθ. εἰς Ὀμηρ. ἀνωτ. Προκλ. εἰς Ἡσ. ἀνωτ. Ἐτυμ.
Μέγ. και Ησυχ. ἐν λ. Kühn εἰς Αἰλ. π. Ἰστ. Β. 34). Ὁ Σουί-
δας μνημονεύων τοῦ χωρίου τοῦ Ἡσιόδου ἐξηγεῖ τὴν λέσχην
δὲ τῆς λέξεως Κάμινος. Ὁ Αἰσχύλος ἐν Εὐμένισι (366) και
ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἀντιγόνη (160) μεταχειρίζονται τὸ ὄνομα εἰς
δήλωσιν σεμνῶν συμβουλίων· ἀλλ' οἱ αὐτοὶ ἀλλαχοῦ, ὡς και
ὁ Ἡρόδοτος μεταχειρίζονται τοῦτο θέλοντες ἵνα διγλώσωσι
κοινὴν συνδιαλέξιν.

Παρὰ ταῖς Δωρικαῖς πόλεσι λέσχη ἐσήμαινε τόπον συνελεύ-
σεως πρὸς ἔκφρασιν γνώμης και συζήτησιν, οἷον εἰ βουλευτή-
ριον ἢ συνέδριον. Ἐν Σπάρτῃ πᾶσα φυλὴ εἶχε τὴν ἑαυτῆς λέ-
σχην, ἐν ἧ και ἐν τῷ Γυμνασίῳ διέτριβον οἱ πρεσβύτεροι τὸ
πλεῖστον τῆς ἡμέρας εἰς σπουδαίας και ψυχαγωγικὰς συνδια-
λέξεις ἀσχολούμενοι, ἐνταῦθα ἔφερον και τὰ ἀρτίτοκα βρέφη ἵν'
ἀποφασίσωσιν οἱ γέροντες περὶ τῆς διατηρήσεως ἢ τῆς κατα-
στροφῆς αὐτῶν (Πλούτ. Λυκ. 16. 15. Muller Δωρ. iii. 10 § 2.
iv. 9. § 1). Τινὲς ἐκ τῶν Σπαρτιατικῶν τούτων λέσχων ἦσαν, ὡς
φαίνεται, ἀρχιτεκτονικῶς κεκαλλωπισμένα. Ὁ Πausanias μνη-
μονεῖ δὺο τοιούτων, τῆς Κροτανῶν λέσχης και τῆς Ποικίλης
(Γ. 14. 2, 15. 8)· ἐχρῶντο ἐτι ταῦταις και πρὸς ἄλλας
χρείας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Ἀθηναίου (Δ. 138.) παρατιθεμέ-
νου τὰ ἐξῆς·

Ἄρ' ἀληθῶς τοῖς ξένοισιν ἐστίν, ὡς λέγουσ', ἐκεῖ
πᾶσι τοῖς ἐλθούσιν ἐν τῇ κοπίδι θοινασθαι καλῶς,
ἐν δὲ ταῖς λέσχαισι φύσαι προσπεπατταλευμένα
κατακρέμανται τοῖσι πρεσβύταισιν ἀποδάχνειν ὀδάξ.

Παρὰ τοῖς πολλοῖς τῶν ναῶν τοῦ Ἀπίλλωνος ὑπῆρχον
προτκείμεναι λέσχαι χάριν συνδιαλέξεων ἢ συμβουλίων, ὅθεν
ὁ Σαῦς οὗτος ἐπωνυμίζετο σὺν τοῖς ἄλλοις και Λεσχηγόριος
(Ἀρποκρ. ἐν λ. Πλούτ. περὶ τοῦ εἰ κλ. Muller Δωρ. ii. 2. §
15. σημ.) Τούτων δὲ κρατίστη ἦν ἢ ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῶν
Κνιδίων οἰκοδομηθεῖσα, περίφημος καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα
γενομένη, οὐ μόνον διὰ τῆς οἰκοδομῆς αὐτῆς τὴν μεγα-
λοπρέπειαν, ἀλλὰ μάλιστα και διὰ τὰς ἐν αὐτῇ γραφὰς τοῦ
Πολυγνώτου. Τὴν λέσχην ταύτην και τὰ εἰς αὐτὴν ἀναθήματα
περιγράφει ὁ Πausanias (1. 25.)

—οοο—

Θουκυδίδου βίος.

(Συνέχεια ἰδ. ἀρ. 98.)

Ὁ Θουκυδίδης λέγει (Ε. 26) ὅτι διετέλεσε μακρὴν τῆς
ἑαυτοῦ πατρίδος ἔτη εἴκοσι μετὰ τὴν εἰς Ἀμφίπολιν στρατη-
γίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φυγὴ αὐτοῦ ἤρξατο ἐν ἀρχῇ τοῦ 423 π.
Χ. ἔτους, ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας ἴσως ἀρχομένου τοῦ 403
π. Χ. περὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ Θρασύβουλος ἠλευθέρωσε
αὐτὰς τῆς τῶν 30 τυραννίας, (Ξενοφ. ἑλλ. Β. 4. 22—38).
Συμπεραίνουσι μάλιστα τινες ἐκ τούτου ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἠ-
νώθη μετὰ τοῦ Θρασύβουλου και μετ' αὐτοῦ κατῆλθεν εἰς
Ἀθήνας. Ὁ Πausanias λέγει ὅτι ὁ Θουκυδίδης κατῆλθεν εἰς
Ἀθήνας διὰ ψηφίσματος τοῦ Δήμου προταθέντος ὑπὸ τοῦ Οἰ-
νοβίου. Ἀλλὰ τοῦτο παρέχει δυσκολίαν τινά, διότι φαίνεται
ἐκ κριτικῆς διεξαγωγῆς τῶν παρὰ Μακελλίνῳ μαρτυριῶν
ὅτι, γενομένης εἰρήνης τῶν Ἀθηναίων και Λακεδαιμονίων, τῷ
404 π. Χ. ἐδόθη ἄδεια πᾶσι τοῖς ἐξορίστοις και φυγάσιν, ἵνα
κατέλθωσιν εἰς Ἀθήνας. Ὁ Θουκυδίδης αὐτὸς λέγει περὶ ἐ-
αυτοῦ « ξυνέβη μοι φύγειν τὴν ἑμαυτοῦ ἔτη εἴκοσι μετὰ τὴν
εἰς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν » ὅθεν δὲν ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθή-
νας μέχρι τοῦ 403 π. Χ. ἔτους· Ἐκτὸς ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι
διὰ τοῦ « ἔτη εἴκοσι » δὲν ἐννοεῖ ἀκριβῶς τόσα, ἀλλὰ περίπου,
τουτέστιν 20 ἔτη και μῆνας τινας.

Ἐπάρχει γενικὴ τις συμφωνία ἐν ταῖς ἀρχαίαις μαρτυρίαις
ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἀπέθανε διὰ βιαίου θανάτου, φονευθεὶς ἢ
δολοφονηθεὶς. Οἱ παρὰ Μακελλίνῳ Ζώπυρος και Δίδυμος βε-
βαιουσι τοῦτο, τὸ αὐτὸ δὲ λέγουσι και ὁ Πλούταρχος (Κίμ.
4) και ὁ Πausanias (Α. 23 11). Ἐπάρχει ὁμοῦς διαφορὰ ἐν
ταῖς περὶ τοῦ τόπου τοῦ θανάτου αὐτοῦ γνώμαις, και ἀμφι-
βολία ἐὰν ἀπέθικεν ἐν Θράκη ἢ ἐν Ἀθήναις. Ὁ Πλούταρχος
λέγει ὅτι ἐτελεύτησεν ἐν Σικυπτιῇ ὕλῃ, φονευθεὶς ἐκεῖ, και ὅτι
ἐδείκνυτο ἐν τοῖς Κίμωνεῖσι μνημα αὐτοῦ παρὰ τὸν Ἑλπινί-
κης τῆς Κίμωνος ἀδελφῆς τάφον, κομισθέντων εἰς τὴν Ἀττι-
κὴν τῶν λειψάνων αὐτοῦ. Ὁ δὲ Πausanias, ὁ καλῶς τὰς Ἀ-
θήνας γνωρίζων, λέγει ὅτι τὸ μνημα αὐτοῦ ἦν οὐ μακρὰν τῶν
Μελιτιδῶν πυλῶν, και ὅτι ἐδολοφονήθη εἰς Ἀθήνας ὡς κα-
τῆσει, ὅπερ δηλοῖ οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ. Ὁ Μα-
κελλίνος, προσάγει ἐκ τοῦ Ἀντύλλου και τὸ ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀθή-
ναις μνημάτος αὐτοῦ ἐξῆς ἐπίγραμμα

Θουκυδίδης Ὀρόλου (Ὀλόρου) Ἀλιμουσίος (ἐνθάδε κεῖται).

Ὅτι ὑπῆρχεν ἄρα ἐν Ἀθήναις τάφος τοῦ Θουκυδίδου ἐστὶν
ἀναμφίβολον, πιθανὸν δὲ ὅτι ἐτελεύτησεν ἐν αὐταῖς. Ἡ μαρ-
τυρία τοῦ Τιμαίου ὅτι ἀπέθανε δὴθεν ἐν Ἰταλίᾳ οὐδόλως ἐστὶν
ἀξιοπίστος.

Τὸ περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπιστροφῆς τοῦ Θου-
κυδίδου και τοῦ τόπου τοῦ θανάτου αὐτοῦ ζήτημα ἐπεξήληθε
μετ' ἀποκναίουσης τὸν ἀναγνώστην λεπτομερείας, και ἀβεβαίων

εξάγομενον ο Κρόγερους. Καί περί μὲν τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου αὐτοῦ συναίγει ὅτι δὲν συνέβη οὗτος βραδύτερον τοῦ τέλους τῆς 94 Ὀλυμπιάδος, ἢ περὶ τὰ μέσα αὐτῆς, τουτέστι οὐχὶ πάντως μετὰ τὸ 401 π. Χ. Ἡ ἰδία αὐτοῦ μαρτυρία (Ε. 56) βεβαίως ἀπλῶς ὅτι ἔζη μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου (π. Χ. 404). Ὁ Dodwell ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ὑπό τοῦ Θουκυδίδου (Γ. 116) μνημονευμένη τρίτη ἐκστρατεία τῆς Αἴτης ἦν ἡ τῆς 399 π. Χ. ἢ τῆς 95 Ὀλυμ. συμβάσας. Ἀλλ' ὁ Θουκυδίδης ἐννοεῖ ἐν ταύτῃ ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἦν δὲν προσδιορίζει τὸν χρόνον, ἢν προτέρα τῶν δύο ἄλλων (π. Χ. 455 καὶ 475 γενόμενων), ὧν προσδιορίζει τὸν χρόνον· περὶ τῆς ἀκριβοῦς τῆς ἐρμηνείας τοῦ χωρίου τούτου οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία.

Ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας αὐτοῦ παρέσχε ἐν τέρματι εἰς κριτικὰς συζητήσεις ἀφορμὴν. Ὁ Θουκυδίδης ἠσχολεῖτο συλλέγων τὴν διὰ τὴν συγγραφήν αὐτοῦ ὕλην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου (Α. 22). Ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν, ἐὰν ἔγραψε μέρος αὐτῆς, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐγένετο ὁ πόλεμος, ὡς σώζεται νῦν, εἰ καὶ ἡν αὐτῷ σχολὴ ἐν τῇ ἐξορίᾳ πρὸς σύνθεσιν τοῦ πρώτου τοῦ ἔργου αὐτοῦ μέρους· ὁ Πλούταρχος, λέγων ἀόριστως ὅτι συνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ἐν Θράκη περὶ τὴν Σκαπτὴν ὕλην, ἐννοεῖ πάντως τὴν ὅλην ἱστορίαν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο συνάδει πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πλούταρχου λεγόμενον ὅτι καὶ ἀπέθανεν ἐν Θράκη. Ὁ Μακκελλίνος λέγει ὅτι ἐπεθεώρησε καὶ ἐκαλλώπισε τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν Θράκη, καὶ ὅτι ἔγραψεν αὐτὸ ὑπὸ πλάτανον. Λεπτομέρειαι τοιαύται φαίνονται λίαν ὑποποτι, οὐχ ἥττον ὅμως ἐνδέχεται νὰ ἔγραψεν ὁ Θουκυδίδης ὑπὸ σκιάν δένδρων ἐν εὐδία. Ἡ μᾶλλον πιθανὴ γνώμη ἐστὶν ὅτι ἠσχολεῖτο εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ (Α. 18) μνημονεύει τοῦ τέλους τοῦ πολέμου ἐν χωρίῳ ὅπερ ἐγράφη πάντως μετὰ τὸ 404 π. Χ. Ἔτερον χωρίον ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ (83) ὁρθῶς ἐρμηνεύμενον δεικνύει ὅτι ἐγράφη μετὰ τὴν καταδάφισιν τῶν περὶ τὸν Πειραιᾶ τειχιῶν (Ξενοφ. ἑλλ. Β. 2). Ἐν τῷ Β' βιβλίῳ (65) μνημονεύει τῆς ἐπὶ Σικελίαν ἐκστρατείας, καὶ τῆς βοηθείας ἣν ὁ Κέρως παρέσχε τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ τῆς τελευταίας ἡττης τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ. Πάντα λοιπὸν τὰ χωρία ταῦτα ἐγράφησαν ἀναγκαστικῶς μετὰ τὰ ἐν αὐτοῖς μνημονευόμενα γεγονότα. Ἐν τῷ Κ' βιβλίῳ (26) μνημονεύει αὐτῆς τοῦ τέλους τοῦ πολέμου καὶ λέγει ὅτι διήρκεσαν οὗτος ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ἔτη. Ὁ Θουκυδίδης συνέλεγεν ἀναμφιβόλως τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ὕλην καὶ ὅλον τὸν πόλεμον, καὶ κατέγραψεν ἴσως αὐτὴν ὡς περιήρηστο εἰς γίνωσιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἡ συγγραφή ὅπως νῦν σώζεται δὲν συνετελέσθη βεβαίως ἐμὴ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ἐπειδὴ τὸ ὄγδον καὶ τελευταῖον βιβλίον τοῦ Θουκυδίδου, τελευτῶν ἐν μέσῳ τοῦ Κά. ἔτους τοῦ πολέμου (411 π. χ.), φέρον καὶ τὴν παρατήρησιν ὅτι α' Ὃταν ὁ μετὰ τοῦτο τὸ θερος χειμὼν τελευτήσῃ, ἐν καὶ εἰκοστὸν ἔτος πληροῦται· διαφέρει πάντων τῶν ἄλλων, ἅτε μὴ περιέχον δημογραφίας, καί, ὡς τισὶν ἔδοξεν, ἀπολείπομενον τῶν ἄλλων κατὰ τὸ ὕψος, ἐγενήθη ζήτημα περὶ τοῦ γνησίου συγγραφέως αὐτοῦ. Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων κριτικῶν υπέλαβον διὰ τοῦ ἀνω λόγου ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου. Καί τινες μὲν ἀπέδωσαν αὐτὸ εἰς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν Ξενοφῶντα ἢ τὸν Θεόπομπον, διότι ἀμφότεροι ἐξηκολούθησαν τὴν συγγραφήν τῆς ἱστορίας· ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν ἱλλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος « Μετὰ δὲ ταῦτα κ.τ.λ. » ἐγενήθη ἴσως κυρίως ἡ ὑπόθεσις ὅτι οὗτος ἦν συγγραφεὺς καὶ τοῦ Η' βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου, διότι τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ συνεγράφη ἴνα ἀνιήται ὡς ἐξακολουθήσας τῆς Θουκυδίδου συγγραφῆς. Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο καθ' ἑαυτὸ ἐστὶν ἀνίσχυρον, παρεκτός δὲ τοῦτου τὸ ὕψος τοῦ Η' βιβλίου διαφέρει τοῦ ὕψους τοῦ Ξενοφῶντος, ὡς καὶ ὁ ρόπος τῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων· διότι ἡ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου τηρηθεῖσα διαίρεσις τῶν ἑτῶν εἰς θερία καὶ χειμῶνας εἰς τὰ ἑπτὰ πρώτα βιβλία ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ ὄγδον· ὁ δὲ Ξενοφῶν εἰς τὸ ὁμολογουμένως ἑαυτοῦ σύγγραμμα δὲν ἐτήρησε ταύτην. Τὸ ρητορικὸν ὕψος τοῦ Θεοπόμπου, δὲ οὐ διακρίνονται τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, καθίστηται ἀπίθανον ὅτι οὗτος ἦν ὁ τοῦ Η' βιβλίου συγγραφεὺς. Ἐπειδὴ ὁ Θουκυδίδης αὐτὸς λέγει ἑαυτὸν δις ἐν τῷ Η' βιβλίῳ συγγραφεὺς αὐτοῦ, νομίζομεν ὅτι οὗτος ἦν ὅντως ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ (Η. 6. 60.) Καὶ ὁ τῷ Θουκυδίδῃ σύγχρονος Κρατίππος,

ὅστις συνέλεξεν ὁμοίως ὅτι ὁ Θουκυδίδης παρέλειπε, θεωρεῖ αὐτὸν καὶ τοῦ Η. βιβλίου συγγραφεὺς ὡς καὶ τῶν ἄλλων· οὕτω δὲ καὶ ὁ Μακκελλίνος καὶ ὁ ἀνόνημος τοῦ βίου τοῦ Θουκυδίδου συγγραφεὺς. Ἰδὲ δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Κρατίππου λεγόμενον ὅτι ὁ Θουκυδίδης παρέλειπε τὰς δημογραφίας ἐν τῷ Η. βιβλίῳ, ὡς ἐμπόδιον δέθεν τῇ διηγήσει καὶ ὀχληρὰς τοῖς ἀναγνώσταις γινόμενας, φαίνεται ἰδία αὐτοῦ εἰκασία.

Ἐὰν ὁ Θουκυδίδης, καταχωρίσας δημογραφίας ἐν τοῖς πρώτοις ἑπτὰ βιβλίοις, ἔβλεπεν ὅτι τὸ τοιοῦτον ἦν κακὴ ἱστορικὴ μέθοδος, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐὰν ἔζη περισσότερο ἠθελεν ἐξεοβεῖσαι ταύτας ἐξ αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο πάντῃ ἀπίθανόν ἐστι· ἀνὴρ χαρακτῆρος καὶ κρίσεως, οἷα ὁ Θουκυδίδης ἐκέκχητο, δὲν ἤθελε ποτε ἀρχίσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀνευ ὠρισμένου σχεδίου· ἀν δὲ παρελείποντο αἱ δημογραφίαι, ἡ συγγραφή ἤθελε ὑπάρχει ἐλλιπὴς καὶ δεομένη τῆς πολιτικῆς τῶν πραγμάτων ὀψεως, καὶ τῆς περὶ τούτων κρίσεως, ἣν ὁ συγγραφεὺς πάντως προέθετο ἴνα ἐκθέσῃ. Λόγοι τινὲς περὶ τῆς παραλείψεως τῶν δημογραφιῶν ἐν τῷ ὄγδῳ βιβλίῳ, ἀντιθαινοῦσιν πρὸς τὸ καθόλου σχέδιον τοῦ Θουκυδίδου, προβάλλονται ὑπὸ τοῦ Κρυγέρου· κυριώτερος δὲ τούτων θεωρεῖται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν ταύτῃ ἀνάγκη τοιούτων. Ὃπως δὲ ποτ' ἂν ἦ, τὸ μόνον συμπέρασμα εἰς ὃ φέρει ἐμβριθὲς κρίσις ἐστίν, ὅτι τὸ ὄγδον βιβλίον ἐγράφη μὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Θουκυδίδου, ἀλλὰ δὲν ἔτυχεν οὗτος εὐκαιρίας, ἢ δὲν ἐπέζησεν ἴνα ἐπιθεωρήσῃ αὐτὸ μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας, ὡς καὶ τὰ προλαβόντα ἑπτὰ.

Παρὰ Διογένει Λαερτίῳ σώζεται λεγόμενον ὅτι ὁ Ξενοφῶν « Τὰ τοῦ Θουκυδίδου βιβλία λαμβάνοντα ὑπέλειπται δύναμεινος, ἢ αὐτοῖς εἰς δόξαν ἤγκυε, » τουτέστι ἐδμοσίευσεν. Ὃπερ δύναται εἶναι ἀληθὲς, καθότι οὗτος ἔγραψε τὰ δύο τῶν ἑλληνικῶν αὐτοῦ βιβλία πρὸς συμπλήρωσιν τῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἱστορίας. Τὸ παρὰ Διογένει λεγόμενον τοῦτο δεικνύει ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Θουκυδίδου, ἐὰν δὲν ἔδημοσίευτο ἐπιμελῆς τῷ Ξενοφῶντος, ἤθελε μένειν ποὺ ἐπιληρημένον. Ἐὰν δὲ τὸ λεγόμενον ἔχῃται ὄντως ἀληθείας, δυνάμει καὶ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ Θουκυδίδου περιήλθε εἰς χεῖρας τοῦ Ξενοφῶντος, ἴσως δὲ καὶ ἡ διὰ τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως συνειληγμένη ὕλη.

Ἡ Θουκυδίδου συγγραφή διαιρεῖται χρονολογικῶς, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ δευτέρου βιβλίου, εἰς θερία καὶ χειμῶνας. Ἡ εἰς βιβλία δὲ καὶ κεφάλαια κατανομή ἐγένετο πιθανὸν ὑπὸ Ἀλεξανδρινῶν κριτικῶν. Οὐδαμῶς τῆς συγγραφῆς φαίνεται ἐνδείξεις τις ὅτι ἡ κατὰ βιβλία καὶ κεφάλαια διαίρεσις αὐτῆς ἦν ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ συγγραφέως, γέγονε δὲ αὐτὴ κατ' αὐθαίρετον ὅλως καὶ ἀτακτον τρόπον. Τὸ Ζ' βιβλίον ἔπρεπε νὰ τελευτᾷ ἐν τέλει τοῦ κεφαλαίου τοῦ Η' βιβλίου, καὶ ν' ἀρχῇται τὸ Η' βιβλίον ἀπὸ τοῦ Ζ'. κεφαλαίου αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ῥήσεως τοῦ Κρατίππου λέγοντος « Τὰ τελευταῖα τῆς ἱστορίας » καὶ διὰ ταύτης ἐννοοῦντος τὸ Η' βιβλίον, ἐξάγεται ὅτι ἡ κατὰ βιβλία διαίρεσις δὲν ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ. Ἐπῆρχεν ὅμως ἐπὶ Διονυσίου, (περὶ Θουκ. 16. 17.) καὶ ἔτι οὕτω οἱ Σικελιώτης Διόδωρος ἔγραψε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ. Ἐπῆρχεν ἔτι διαίρεσις τῆς συγγραφῆς εἰς 9 βιβλία (Διόδ. ΙΒ. 37), καὶ ἄλλη ἔτι νεωτέρα εἰς 13. Καὶ ἡ ἐπιγραφή τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου ὡς καὶ ἡ διαίρεσις αὐτῆς ἐστὶ πιθανῶς ἔργον τῶν κριτικῶν ἢ γραμματικῶν, διάφορος οὕσα εἰς τὰ διάφορα χειρόγραφα· ἡ μόνη δὲ συνάδουσα πρὸς τὴν ἰδίαν τοῦ Συγγραφέως ἔκφρασιν « Θουκυδίδης Ἀθηναῖος συνέγραψε τὸν πόλεμον κ.τ.λ. » ἐστὶν ἡ ἐπιγραφή « Θουκυδίδου Συγγραφή. »

(Κατὰ G. Long. M. A.)

—οοο—

Πολιτεύματα τῶν ἀρχαίων.

§. 1. Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι. Οἱ πρώτοι χρόνοι τῆς τῶν Ἀσσυρίων ἱστορίας ὑπὸ παχέος καλύπτονται σκότου, καὶ ἀν οἱ χρονολόγοι ἀδυνατοῦσιν ἴνα συμβαθῶσιν περὶ τὴν ἡγεμονίαν, ὅστις ἐγένετο τῆς αυτοκρατορίας αὐτῶν ἰδρυτῆς, καὶ περὶ τοῦ δυνάτου ἢ διαρκείας τῆς τῶν διαδόγων αὐτοῦ βασιλείας, πολλῶ ἥττον τις οφείλει ἴνα πιστεῦσῃ εἰς τὴν ἀκριβοῦσαν τῶν γνώσεων περὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ λαοῦ τούτου ὀργανώσεως. Ἀλλ' ὅμως πρόδηλον, ὅτι ἡ μοναρχία ὑπῆρξε τὸ πρῶτον τῶν Ἀσσυρίων πολιτεῖμα, καὶ τὸνμα τοῦ Βήλου, ἢ Ἀσσοῦ, τὸ

τοῦ Νίνου καὶ τῆς Σεμράμιδος, οἵτινες αἰτάτα ἤρξαν αὐτῶν, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων περισσεύσαν. Προσεδοῦτοίς γνωστὸν ἡμῖν, ὅτι πρὸς εὐχέρειαν τῶν χωρῶν διοικήσεως διείλεν ὁ Νίνος τὸ Βασιλεῖον εἰς ἐπτά ἐκάστας ὑπὸ κυβερνήτορας διοικουμένας· καὶ Διόδωρος Σικελιώτης διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος ἤρξε ὁ ἀπογράφοντες τοὺς λογάδας τῶν νέων πρὸς συγκρότησιν στρατῶν. Ἐτι δὲ καὶ τοὺς πολίτας θεωρεῖται οὗτος ὅτι διείλετο ἰς φρατρία, ἀρχόμενος ἐκάστας ὑπ' ἀρχόντων ἐγνωσμένων, καὶ γινώσκωμεν, ὅτι μία τούτων τῶν φρατριῶν, Χαλδαίων ὀνομαζόμενοι, συνίστων ἰδίαν τάξιν ἀφορισμένην εἰς τῶν Σεῶν λατρεῖαν καὶ τὴν τῆς ἱστορίας συγγραφήν. Ὅσπερ ἔν Αἰγύπτῳ, οὕτω καὶ παρ' Ἀσσυρίοις ὁ παῖς ὄφειλεν ἴνα ἐσχή τὸ ὑπὸ πατρός ἐπαγγέλιμα· πρῶτοι δ' οἱ Ἀσσυριοὶ ὁμοίγονται οἱ ἐγγράφοντες τὰ τὰ ἰδία καὶ τὰ δημόσια συμβόλαια.

Τὸ τῶν Ἀσσυρίων λοιπὸν πολιτεῖμα ἦν δεσποτικόν, καὶ ὁ θρόνος κληρονομικός· οὐδεμία δ' ἀντεστάθμις θεσμοθεσία τὴν τῶν βασιλέων δύναμιν, ἀλλὰ, καθὼς ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν ἀπολύτοις πολιτεύμασιν, ὁ λαὸς ἐπιρροίης εἰς ἐπανάστασιν συγχάσας ἐνεποίησε τὸν τρόπον τοῖς τυράννοις. Ὁ δὲ Νίνος, ὅπως διασεῖσι πάσας τὰς συνομοσίας, ἐπέταξεν ἴνα οἱ ἐν πολιτικαῖς καὶ στρατιωτικαῖς ἀρχαῖς ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἐκτελῶσι τὰ ἐπιτετόμενα αὐτοῖς καθήκοντα, καὶ κατ' ἔτος οἱ τῶν ἐπαρχιῶν κυβερνήτορας προσήρχοντο αὐτοῖς ὅπως ἀποδιδοῦν αὐτῶ λόγον τῶν πράξεων καὶ θεραπεῖαν· στρατὸς δὲ πολυἀριθμὸς, κατ' ἔτος καὶ οὗτος ἀνασυλλεγόμενος, περιεφρούρει τὰ τε βασίλειά καὶ τὴν μητρόπολιν. Πρὸς δὲ τοὺς ἀρχομένους μόνον διὰ τῶν ἐν τέλει ἀνεκοινοῦτο ὁ ἡγεμῶν· οὐδ' εἰσῆγοντο εἰς τὰ ἀνάκτορα ἄλλοι ἢ οἱ ἐπίσημοι τῆς ἐπικρατείας ἄνδρες, καὶ αὐτὴ ἡ εἰσαγωγὴ εἰθεορεῖτο παράσχημος εὐμένεια. Ἐν δὲ τῇ τοῦ βασιλέως φρουρᾷ οὐδεὶς τῶν Ἀσσυρίων κατελέγετο, ἀλλ' ἐκ τῶν οἰκίῶν τῶν ὑποτεταγμένων, ἠττημένων ἢ φόρου ὑποτελῶν ἡγεμόνων ἐξελέγετο τούτους ὁ μονάρχης.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τε ζωὴ καὶ τὰ τῶν ὑψηλῶν ἀγαθὰ παρὰ τοῖς βασιλεύσειν ἔκειντο, διέθετον ταῦτα κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν. Ὅστε πάσαι αἱ γαῖαι ἀνίχουσαι ἔθεωροντο τῷ μονάρχῃ, προειμένῳ αὐτὰς ἐπὶ αἰθίοις δασμοῖς, οἵτινες δὲν ἦσαν οἱ μόνον φόροι οἱ ὑπερμισθοῦντες τὸ τῶν βασιλέων ταμίειον· ἀλλ' εἰσφοραὶ ἔμμεσοι, τέλη ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ καταναλώσεως τῶν ἐμπορευμάτων, τὰς τῶν ἀπειρῶν ἰδίῶν κτήσεων ἠύξανον προσδόου.

Ἀρχῶν δὲ τις ὑπάτος, ἢ, κατὰ τοὺς ἐβδόμηκοντα, ἀρχιστράτηγος, εἵπετο τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ, καίπερ τοῦ βασιλέως ἐπίτροπος ὢν, ἐν μόνῳ τῷ στρατοπέδῳ ἐνήρηγαι. Πᾶσα δ' ἡ ἀστυκὴ ἀρχὴ πρωθυπουργῶ ἐναπέκειτο, ὄντως ἐπιτετραμμένῃ τὴν τοῦ βασιλέως ἐξουσίαν, πρὸς ἐν πάσας τὰς κατὰ τῶν ἀρχόντων ἢ ἀρχομένων ἀπύθονον ἐγκλήσεις, ἐκτελοῦντα ἐν αὐτῷ τῷ πύλῳ τῶν βασιλείων τὴν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας κυριαρχίαν. Ἐξήρτηντο δ' αὐτοῦ οἱ ἐν τοῖς τοῦ βασιλέως ἀξιωμασιν, οἱ τε σατράπαι, δικασταὶ καὶ πάντες οἱ λειτουργοί. Οἱ δ' ἄλλοι τῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς ἐπικρατείας ἐν τέλει ἦσαν ὄτε πρόεδρος τοῦ συμβουλίου, καὶ ὁ φρούραρχος. καὶ ὁ τῶν ἀνακτόρων ἐπόπτης ἐνοικος ἀρχιευνοχός, ὁ βασιλικὸς ἦτοι ἀρχινοχός, οἱ ἀρχιταμίαι, οἱ βασιλικοὶ μάντιες (μᾶγοι), οἱ τῆς γεωργίας ἐν γένει ἐπιμεληταί, καὶ οἱ σατράπαι ἦγον διοικητῆ αἱ καὶ πρῶτοι τῶν ἐπαρχιῶν δικασταί. Τὸ δὲ τῆς ἐπικρατείας συμβούλιον, ὅπερ πάντα τὰ μέλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἠροῦντο, οὐδ' ὀπωστιοῦν ἐν τοῖς πράγμασι δυνάμενον, τοὺς νόμους προπαρεσκευάζει δι' ἀπολύτων ἀείποτε καὶ ἐπιτακτικῶν ἐκφράσεων συντασσόμενος. Δεισιδαίμωνες δὲ, ναθεὶς, ἐκδιδιδημένοι καὶ ἀνελεύθεροι οἱ τε Ἀσσυριοὶ καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἀμφότεροι ἢ ἐκάτεροι ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἦσαν πολιτείαν ὑπηγμένοι, εἰ δὲ καὶ ἐστὶν ὅτε τὸ τῆς ἐλευθερίας αἰσθημα ἐνεργημένον αὐτοῖς ἐνεφανῆ, ἀλλ' ὅμως δι' ἐλλείψιν προστατευτικῶν θεσμοθεσιῶν ἀείποτε ὑποκύπτοντες εὐρίσκοντα ὑπὸ τὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν κυριαρχίαν δεσποτῶν, τίτλους ἐπιδικτικωτάτους ἀναλαμβάνοντων, καὶ ἐπὶ τούτων οἱ τῆς χώρας ἐπίσημοι ἴσα καὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν κοινόν λαόν ἐκαλινοῦντο. Ἡ δ' ἐν Νινεὶ κατὰ διαδοχὴν τοῦ θρόνου ὁμαλῶς τηρηθεῖσα κληρονομία ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων πολλακτὶς διελείφθη· ἀλλ' ἐν ἀμφοτέραις ἐξίσου ταῖς πόλεσι τὸ βασιλεύειν ταῖς γυναιξίν ἐπετραπῆ.

Οἱ δ' ἱερεῖς ἦτο Καλδαῖοι, ὧν ἡ λειτουργία εὐχερῶς μετὰ τῶν ἄλλων πολιτικῶν ἔργων συνεβιβάζετο, μέγα ἐν τῷ κράτει διὰ τοῦ διττοῦ αὐτῶν τίτλου ἐδύνατο, καὶ ἡ τῶν οἰκίων αὐτῶν ἀρχαιότης, ἢ τῶν λειτουργιῶν κληρονομικὴ διαδοχὴ, ἢ ἀπὸ παντός μηχανικῶ ἐπαγγέλιματος αὐτῶν ἀποχῆ, τὸ τῆς διδασκαλίας δυσνόητον, ἔτι δὲ καὶ ὁ τὸν ἰδεῶν καὶ τῶν λόγων φρόνημος σκοτισμὸς συνέτεινον σὺν τοῖς ἄλλοις, ἴνα εἰδὸς τι γοητικὰς αὐτοῖς περιβάλλωσιν. Ἐγγαμοὶ δ' ἦσαν οὗτοι, καὶ τὰ τε τῆς θρησκείας δόγματα, καὶ τὰς τῆς φιλοσοφίας ἀληθείας, ἔτι δὲ πρὸς τούτους καὶ τὰ τῆς ἐπιστήμης θαυμασία παῖς παρὰ πατρός ἐδιδάσκετο.

Περὶ δὲ τῶν διοικητικῶν καὶ ἀστυνομικῶν νόμων ὀλίγιστα εἰς γνῶσιν ἡμῶν περιήλθον, καὶ μόλις τῶν ἐμπορικῶν τῶν Ἀσσυρίων νόμων ἀποσπάσματα περιεσώθησαν, εἰ καὶ μεγίστην καὶ κατ' αὐτὴν τὴν δουλείαν διατηρηθεῖσαν ὦθησιν εἰς τὸ ἐμπορίον ἢ Σεμίραμις ἔδωκεν.

Περὶ δὲ τῆς γεωργίας μόνον ὅτι ἐν τοῖς μάλιστα ἐτιμάτο νόσκειται, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα ἔργα, ἄπερ οἱ τῶν μοναρχῶν ἰσχυρότατοι ἐπ' ὀφέλεια διέπραξαν, μαρτυροῦσιν, ὅτι ὑπερβαλλόντως ἐπροστάτευον αὐτῆς. Ἀλλ', εἰ καὶ πρώτος οὗτος λαὸς περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν καὶ ἄλλας ἰστίμας ἠσχολήθη, οὐδὸλως ὅμως φαιίνεται φροντίδας περὶ τῆς αὐτῶν ἐφαρμογῆς πρὸς βελτίωσιν τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν καταστάσεως.

Οἱ δ' ἀστυνομικοὶ νόμοι κατ' ἀνάγκην συνεξωμοιοῦντο πρὸς τὸ τοῦ πολιτεύματος εἶδος, καὶ ἐκ τούτου ἡ ἱστορία πανταχοῦ ἡμῖν δεῖκται τὸ αὐθαίρετον ἀντικαθίστανόν τὸν νόμον, καὶ ὑπερβάλλουσαν ἐν ταῖς ποιναῖς αὐστηρίαν· ἀλλ' ἡ τῶν δικαστῶν ἐκλογὴ ἐφαίνετο ἐγγυήσεις τινὰς παρέχουσα.

Καὶ ἰδύται δὲ τῷ γένει ἢ τῇ ἡλικίᾳ ἢ τοῖς πρὸς τὴν ἀρχὴν ἔργον διαφέροντες, συνέπραττον ἐν ταύτῃ τοῖς δικασταῖς, ἐπειδὴ οἱ μὲν τῶν συνοικεσιῶν ἐπεμελοῦντο, ποινὰς τῇ μοιχείᾳ ἐπιβάλλοντες, καὶ τῶν φρουρῶν ἡθῶν φύλακες ὄντες· οἱ δὲ τὴν κλοπῆν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἐδικάζον· τέλος δὲ τρίτη τῆς δικαστῶν τάξις πᾶν εἶδος βίας ἐκόλαξε. Τὴν δὲ πατρικῶν ἐξουσίῶν νόμος περιώριζεν· ἀλλ' οὗτος ἴσως τὸ φυσικὸν δικαίον ταρβίασεν, οὐδὸλως τῷ πατρὶ ἐπιτρέπων, ἴνα περὶ τοῦ τῶν ἠλικιωτέρων γάμου πολυπραγινοῦ. Κατ' ἔτος δ' ἐν ῥητῇ ἡμέρᾳ εἰς τὴν ἀγορὰν συνήγοντο, καὶ πάσαι ἐκεῖ αἱ γάμων ὠραὶ ἰοραὶ ὡς ἐπὶ πωλήσει ἐξετίθεντο. Δημοσίως δὲ κήρυξ εἰς πλειστηριασμὸν τὰς εὐειδεστάτας ἐξέθετε, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἐυνῆς γινόμενον ἀργύριον μετὰ δὲ ταῦτα τὰς ἤττον εὐειδεῖς ἐκάλει, καὶ βραβεῖον ἐφ' ἐκάστη προέθετε, καὶ ταύτην κατεβούρει εἰς τὸν βουλομένο λαβεῖν ἕλαττον ἀργύριον. Ἡ δ' ἀστυκὴ ἐξουσία ἐπενέβαινε εἰς τῆς πωλήσεις ταύτας, ἐν αἷς ἡ ἰσομοίως ἦν σεβαστὴ, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν γάμων ἐπιστατοῦντες τροίσταντο εἰς τὸν πλειστηριασμὸν, καὶ τὰς κόρας εἰς τὴν ἀγορὰν ἀπῆγον· ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, ὅπως ἡ ἀκολασία περιστέλλεται, ὁ εἰς ἐν κατεκυροῦσά τις κόρη ὄφειλεν ἴνα παρέχῃται ἐγγυήτην ὅτι μετ' αὐτῆς συνοικήσει (βλ. Ἡροδ. μουσ. α. § 196.) (ἀκολουθεῖ).

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Δ. Σ.)

—οοο—

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν τοῦ Β. Διδασκαλείου ὁ πάσης τιμῆς ἄξιος διευθυντῆς αὐτοῦ Κ. Σ. Δ. Βουζάντιος ἐξεφώνησε τὴν ἐξῆς πατρικὴν παραίνεσιν.

« Ἀρχόμενοι σὺν Θεῷ τῶν μαθημάτων, ἀς ὑψώσωμεν πρῶτον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα τοῦ φῶτος, ἐξ ὅ ὀπᾶν δώρημα τελειὸν ἐστὶ καταβαῖον ἐξαιτουμένοι τὴν θεῖαν αὐτοῦ χάριν, κατὰ τὸ « Ἐκ Θεοῦ ἀρχεσθε. » Ἀς ἐπιστήσωμεν μετὰ τὸν νόμον τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὸ προκείμενον ἡμῖν ἔργον, καὶ ἀς παρατηρήσωμεν ποῖος κυρίως ὁ σκοπὸς τῆς ἐν ταύτῃ διδασκαλίας. Καὶ τοῦτο λέγω, διότι παρατηρῶ μετὰ λύπην μου παραγνωρισθέντα, περὶ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη, τὸν σκοπὸν τούτου, καὶ τὸν νόμον λεημονυθέντα, ὡς ἐὰν οὐδ' ἐγράφη πώποτε. Καὶ τί συνέβη ἐκ τούτου; ἐδαπανήθησαν καὶ χρόνος καὶ χρήματα, τὸ λεγόμεν βαθυτάτην συναίσθησιν, ἐπὶ ματαίῳ! ἀποδείξτε δὲ τούτου τρανωτάτη, ἐπὶ ἐκάτῃν κατῆχτων, ὧν οἱ πλεῖστοι συνεπλή-

ρωσαν διετίαν, πολλοὶ δὲ καὶ τριετίαν ἐν τῷ Διδασκαλείῳ, αἱ γενόμεναι ἐξετάσεις δὲν ἀνέδειξαν ἱκανοὺς, εἰμὴ μόνις ἐξ, διὰ τὸν βαθμὸν δημοδιδασκάλου τρίτης τάξεως. Ἀνάγκη ἄρα νὰ ἀναλάβῃ ὁ νόμος εἰς τὸ ἐξῆς ὅλην τὴν ἰσχύν, καὶ νὰ ἐννοήσωσι καὶ οἱ διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι περὶ τίνος πρόκειται. Τὸ Διδασκαλεῖον, Κύριοι, δὲν εἶναι σχολεῖον ἀπλῶς, ὅπου ἐκπαιδεύονται μαθηταί. Τοιαῦτα διδακτήρια, χάρις τῷ Θεῷ, διατηρεῖ ἡ Κυβέρνησις, καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, καὶ πολλὰ καὶ λαμπρά· ἀλλ' εἶναι διδακτήριον διδασκάλων, καὶ τὸ πρᾶγμα διαφέρει πολὺ. Ὁ ἐνταῦθα εἰσερχόμενος δὲν εἰσέρχεται μόνον ἵνα μάθῃ, ἀλλ' ἵνα μάθῃ πῶς καὶ τί νὰ διδάξῃ, καὶ νὰ διδάξῃ τὸν λαόν, νὰ διαδώσῃ τὰς πρώτας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς παιδείας ἀρχὰς εἰς τὰ πλέον ἀπωκισμένα μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἴσως δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὁμόρου Κράτους. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται ἄρα νὰ διαμείνῃ ὁ εἰσερχόμενος πλειότερον τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου χρόνου πρὸς ἐκμάθησιν τῶν στοιχειωδωτέρων διὰ τὸν λαόν γνώσεων, τοῦ πρακτικοῦ μᾶλλον μέρους τῆς παιδείας. Καὶ τούτου ἀπόδειξις εἶναι, ὅτι ὁ νόμος διέταξε νὰ προσέρχεται μετὰ διετίαν τοῦ πρώτου διορισμοῦ τοῦ ὁ διδάσκαλος εἰς δευτέρως ἐξετάσεις· ἀπαιτεῖ ἄρ' παρ' αὐτοῦ, καὶ ῥητῶς τὸ ἀναφέρει, ἐνδελεχῆ μελέτην τῆς ἀνάπτυξιν τῶν ἐν ἐδιδάχθη προκαταρκτικῶν καὶ στοιχειῶν γνώσεων ἢ πρόσκτησιν ἄλλων νεωτέρων. Τούτων ἀναντιρῶνως ἐγνωσμένων, χρέος μου νομίζω νὰ ὑπομνήσω ἐν ὀλίγοις, ἀτὰ τὸ « δίδου σοφῶ ἀφορμὴν », εἰς μὲν τοὺς ΚΚ. Καθηγητὰ καὶ διδασκάλους ὅτι εἶνε διδασκαλοὶ διδασκάλων τοῦ λαοῦ καὶ ἐπειδὴ ὁ λαὸς θεωρῶν ἀνάγκην δὲν ἔχει, ὁ διδασκόμενος ἐνταῦθα μαθητὴς, διοριζόμενος μετ' ὀλίγον δημοδιδάσκαλος, εἰς μέρος ἴσως ὅπου πρώτην φοράν συνέστη σχολεῖον, ἃ ἐφαρμόσῃ ὅτι ἔμαθε. Καὶ περὶ τούτου εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ ἀξιότιμοι συνεργάται μου εἶνε πεπεισμένοι. Πρὸς ὑμᾶς ἔ ἀποτεινόμενος, Κύριοι μαθητοδιδάσκαλοι (καθὼς πολλαχῶ τῆς Εὐρύπης ὀνομάζεσθε), παρκαλῶ νὰ ἔχητε ἀείποτε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὅτι προετοιμάζεσθε ἵνα καταστήτε ὁδηγοὶ τῆς μελλούσης γενεᾶς, ὅτι « Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς ταύτης ». Ἐκ τῶν σχολείων, τὰ ὅποια μέλλετε νὰ διευθύνητε, θέλωσιν ἐξελεῖσθαι οἱ μέλλοντες νομοθέται, ὑπουργοί, στρατηγοί, δικασταί, συγγραφεῖς τοῦ ἔθνους. Καὶ ἐπειδὴ τὰ πρῶτα μαθήματα ἐγκολάπτονται βαθύτερον εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ταῦτα πολλάκις παραμένουσιν ἄχρι γήρως, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ ἀπαλείφονται, σταθμίσατε ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ὅποιαν ἀναδέχεσθε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος εὐθύνην, ὅταν, παραγωνρίζοντες τὴν κλησιν ὑμῶν, ὁ ἐν φιλοτιμῆσθε νὰ καταστήσητε ὑμᾶς αὐτοὺς ἔμφυχον διδασκαλίαν παράδειγμα, διὰ τῆς εὐσεβείας, δ' αὖ τῆς πειθορῆς, διὰ τῆς χρηστοτηθείας Σας. Ἡ Κυβέρνησις, δαπανῶσα ὑπὲρ ὑμῶν, εἶναι δίκαιον ν' ἀπαιτῆ, καὶ ἰδίως παρὰ τῶν τροφίμων αὐτῆς, ἀκριβῆ καὶ ὀρησκευτικὴν τήρησιν τῶν διατάξεων καὶ κανόνων τοῦ Καταστήτου, τῶν ὁποίων ἐπὶ τούτῳ θέλω φροντίσει νὰ ἔχη ἕκαστος ὑμῶν ἐν ἀντίτυπον, ἵνα μὴ προφασίζεσθε ἄγνοιαν, ὡς οὐκ ἔχοντες νὰ συμμορφωθῆτε πρὸς αὐτὰ κατὰ γράμμα. Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἐλάχιστος ἀλλὰ πιστὸς ὑπηρετὴς τοῦ Νόμου, Σας πληροφορῶ ὅτι θέλω ἐπιμείνῃ ἀδυσωπήτως εἰς τὴν ἐκτέλεσίν του, ἐπιτηρῶν ἐκ τοῦ σύνεργου τὴν διαγωγὴν ὑμῶν. Ἄς σκεφθῆ λοιπὸν ἕκαστος, καὶ εἰάν δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῆ αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν τὴν φυλακὴν τῶν παραγγελλομένων, ἃς ὑποχωρήσῃ ἐγκαίρως. Ἡ Κυβέρνησις οὐδένα ἠνάγκασεν εἰσελθεῖν, ἀλλ' αὐτόκλητοι ἐνεγράφητε οἱ πάντες. Ἀναλάβετε λοιπὸν προθύμως τὸν καλὸν ἀγῶνα, πρὸς ὃν ἀπεδύσασθε, καὶ, φειδόμενοι πρὸ πάντων τοῦ χρόνου, ὡς τοῦ πολυτιμοτάτου τῶν κτημάτων, μὴ θυσιάζετε μήτε στιγμὴν αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ, μήπως εὐρεθέντες ἀκατάρτιστοι καὶ ἀνέτοιμοι εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, ἐφαρμόσητε αὐτοὶ ὑμεῖς εἰς ἑαυτοὺς τὸ τοῦ Ποιητοῦ· « Αἰσχρὸν τοι δρῶν τε μένειν, κενεὸν τε νέεσθαι. »

Τῆ 4. Ὀκτωβρίου 1854. Ἀθήνησι.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Δι' Ἱ. Β. διαταγμάτων ἐγένοντο οἱ ἐξῆς διορισμοὶ καὶ ἀντιμεταθέσεις.

Ὁ Κ. Α. Κ. Σούτσος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Γαλλικῆς εἰς τὸ ἐν Λαμῖα γυμνάσιον.

Ὁ Κ. Δ. Παλαμᾶς προεβιβάσθη σχολάρχης Μεσολογγίου.

Ὁ Κ. Ἀριστ. Τσος μετετέθη ἀπὸ τὴν σχολαρχίαν Ἀνδρισαίνης εἰς τὴν τῆς Ναυπλίας.

Ὁ Κ. Κ. Νικηταπασῶν.

Ὁ Κ. Ν. Κ. ἀπέλυθη ἀπὸ τὴν τῶν Σπετσῶν εἰς τὴν τῆς

Ἀνδρισαίνης Γαλανόπουλος ἀπὸ τὴν τοῦ Μεσολογγίου εἰς

τὴν τῆς Σύρου.

Ὁ Κ. Ν. Παπαδόπουλος καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου Λαμίας μετετέθη

εἰς τὴν τῆς Τριπόλεως.

Ὁ Κ. Κ. Γ. Οἰκονομίδης καθηγητὴς τοῦ Γυμν. Ναυπλίας εἰς τὴν τῆς Τριπόλεως.

Ὁ Κ. Πιττακὸς καθηγητὴς τοῦ Διδασκαλείου μετετέθη ὡς μιοῦτος εἰς Ναύπλιον.

Ὁ Κ. Γ. Κωνσταντινίδης διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Β. Διδασκαλεῖον

Τὸ στενὸν τοῦ φύλλου δὲν συγχωρεῖ ἵνα δημοσιεύσωμεν καὶ ἄλλας τινὰς συγχρόνως γενομένας μεταθέσεις, προβιβάσμοις καὶ διορισμοῖς ἑλληνοδιδασκάλων, θέλομεν πράξει τοῦτο εἰς τὸ προσεχές, καὶ ἀπαντήσῃ ἴσως εἰς τὰς προφανῶς ἀδίκους μεμψιμοιρίας τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τοῦ ἀνεπηρεάστως καὶ κατὰ συνειδήσιν τὰ χρέη αὐτοῦ ἐκπληροῦντος, καὶ οὐδέποτε ἐπὶ οὐδενὶ λόγῳ ἰδιοτελεῖ καὶ ἀλλότρια τῆς κοινῆς ὠφελείας συμφέροντα ὑπερτεροῦντος, Κυρίου Ψύλλα. Λέγομεν μόνον ἐκ προκαταβολῆς ὅτι ὁ Κ. Γ. Κωνσταντινίδης διὰ τὴν περὶ τὴν δημοδιδασκαλίαν εἰδικότητα αὐτοῦ κατέστη ἀναγκαιότατος καὶ εἶναι οἰονεὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Διδασκαλείου, οὗ τὴν κατάστασιν περιέγραψεν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ δημοσιευθέντι λόγῳ καὶ ἐν ταῖς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἐκθέσεσιν αὐτοῦ ὁ νῦν διευθυντὴς αὐτοῦ Κ. Σ. Βυζάντιος, μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐθύτητος καὶ εὐλικρινείας.

— 000 —

Ἄριθ. πρωτ. 10413.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς τοὺς Δημοδιδασκάλους.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ὁ ἀπὸ 6/18 Φεβρουαρίου 1834 περὶ Δημοτικῶν σχολείων νόμος ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ σπουδαιότερον ὑμῶν μελέτημα, καὶ ὅτι, ὑπὸ τῆς καθημέραν πείρας ὁδηγούμενοι, πολλὰς ἐπ' αὐτοῦ συνελέξατε παρατηρήσεις, ὅσας εἴτε ὁ χρόνος, εἴτε ὁ τόπος, εἴτε ἄλλαι περιστάσεις, ὅσας ἦτον ἀδύνατον νὰ προῖδῃ ὁ νομοθέτης, ὑπηγόρευσαν εἰς ἡμᾶς.

Σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἐπιφέρωμεν βελτιώσεις τινὰς περὶ τὴν δημοδιδασκαλίαν, ὅσας παρεδέχθησαν καὶ αὐτὰ τὰ πεφωτισμένα ἔθνη, ὅπου κατὰ πρῶτον ἀνεφύη καὶ ἤκμασεν ἡ περὶ αὐτὴν μέθοδος, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν προηγουμένως καὶ ὑμῶν αὐτῶν τὰς γνώμας, καὶ πρὸς τοῦτο προσκαλεῖσθε νὰ καθυποβάλητε ἡμῖν ὅσας νομίζετε ἐπενεκτέας κατὰ ληλοτέρας τροποποιήσεις εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος νόμον, ἀποφεύγοντες, ὅσον ἐνδέχεται, τὰς ἀφηρημένας καὶ σχοιτοτενεῖς ἀναλύσεις καὶ θεωρίας, καὶ περιοριζόμενοι εἰς μόναν τὰς ὑπὸ τῆς πείρας καὶ τῶν πραγμάτων ἀποδεδειγμένας βελτιώσεις, ὅσων ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἐκτέλεσις εἶναι ἐφικτὴ καὶ σύμφωνος πρὸς τὸ κλίμα καὶ τὰ ἦθη καὶ τὰ μέσα τοῦ ἔθνους.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι, ἐκτιμώντες τὴν ἱερότητα τοῦ σκοποῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον τείνουσι καὶ τοῦ ὑπουργείου αἱ φροντίδες καὶ ὑμῶν αὐτῶν οἱ ἀγῶνες, θέλετε σπεύσει νὰ συνεισφέρῃ ἕκαστος τὸ ἐνὸν πρὸς τελειοποίησιν τοῦ Θεοῦ τῷ ὄντι ἔργου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκτέλεσιν εἰσθε ἐμπεπιστευμένοι, τὰς πρώτας δηλονότι βάσεις τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως τοῦ ἔθνους, ἐπισύροντες οὕτω καὶ εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς τὰς εὐλογίας τῶν ἐπερχομένων, καὶ βέβαιοι ἀφ' ἑτέρου ὅτι καὶ παρὰ τῷ ὑπουργεῖῳ χάρις ἔσται ἀποκειμένη εἰς τοὺς ἐξ ὑμῶν σκοπιμώτερον εὐστοχῆσαντας, ἢ ἐν δέοντι θέλομεν ἀποδείξει πρὸς αὐτοὺς λόγῳ τε καὶ ἔργῳ.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1854.

Ὁ Ὑπουργὸς Γ. ΨΥΛΛΑΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ.

(Ὁδὸς Ἀθηνᾶς ἀριθ. 274.).